

Valzibol
Valsebo
Vallsjöboda
VALLSJÖBOL

ETT HEMMAN OCH EN BY 1540 – 2010

En redogörelse i berättarform av

Alf Gunnarson

MMX

Reviderad, digital version 2021, del ett

INNEHÅLL

FÖRORD

VALLSJÖBOL
MED OMNEJD

NÅGRA GAMLA MÅTT
MYNT OCH VIKTER

NAMNET VALZIBOL
SOM BLEV VALLSJÖBOL

EN LÅNG (OCH TIDVIS
ÄRORIK) HISTORIA

VALZIBOLS VIDARE
OMVÄRLD ÅR 1540

DET HÄNDE I VALLSJÖBOL ÅR
STORMAKTS- OCH OFREDSÅR

ÅR 1706: HEMMANET
VALLSJÖBOL TAXERAS

ELDEN VAR LÖS ÅR 1759

TOMTBESKRIVNING ÅR 1804
UTBLICK

FOLKRÄKNING 1810 -1825
STORSKIFTE I VALLSJÖBOL 1813

1800- TALETS BYGATA
FOLKRÄKNING 1825 – 1835

DEN STORA
OMVÄLVNINGEN I BYN

FÖRORD

Finnerödja Släktforskarklubb, i samarbete med Allan Vörde, samlade fram till år 1992 in och bearbetade en stor mängd material om Vallsjöbols historia. Det rörde sig främst om gårdshandlingar och protokoll från förrättningar, som de två stora projekten under 1800- talet: Storskiftet (1813) och Laga skiftet (1845). Leif Vörde har senare kompletterat med bilder, husförhørsanteckningar och annat. Allt har så samlats i en välfylld A4- pärm och det är denna pärm som till mycket stor del utgör källa för denna sammanställning.

Eftersom jag växte upp i detta Vallsjöbol på nittonhundrafyrtio- och femtioalet är det nog oundvikligt att mina egna kunskaper om bygdens utveckling i någon mån kommer till uttryck, vid sidan om den beskrivna huvudkällan. Runt millennie- skiftet 1900/2000 skrev jag följande berättelser som direkt och indirekt berör Vallsjöbol:

ETT VALLSJÖBOLHEMMAN PÅ HIMMELBOLSÄNGEN 1750- 2000

MOSSEBO – ETT HEMMAN I NORRA VÄSTERGÖTLAND 1720- 2000

DET FANNS EN ROTE SOM HETTE VALLSJÖ(BOL) – ÅRET VAR 1948

Underlag för dessa berättelser var gårdspapper av alla de slag från fastigheterna, egna minnen, köpt material från Lantmäterikontoret samt Leif Vördes släktforskning.

Ett bidrag från Margareta och Hans- Owe Persson, mot slutet av denna berättelse, visar att Vallsjöbol med omnejd har en historia som går tillbaka till stenåldern och bronsåldern.

Foton som finns i berättelsen kommer främst från familjen Engvalls arkiv samt från Leif Vörde, Hans- Owe Persson och från mig.

Skövde 2010-01-20

/Alf Gunnarson

Tillägg 2021-10-02

Av tekniska skäl har jag bytt ut några bilder i denna version. Texten är oförändrad. För att de nya dokumenten ska bli hanterliga delas de cirka nittio sidorna i den tryckta utgåvan från 2010, i tre, ungefär lika omfattningsrika delar.

Detta är del ett av tre.

/ Alf

VALLSJÖBOL MED OMNEJD

Häradsekonomska karta från omkring år 1880.

NÅGRA GAMLA MÅTT, MYNT OCH VIKTER

som kan förekomma i denna skrift

Aln	Längdmått – 2 fot eller ca 0,6 meter
Famn	Längdmått – 6 fot eller ca 1,8 meter
Fjärdingsväg	Längdmått – 4500 alnar eller ca 2,7 km
Fot	Längdmått - ca 30 centimeter
Kanna	Rymdmått – ca 2,6 liter
Kannland	En areal som det gick åt en kanna säd att beså
Kappe	Rymdmått för torra varor – ca 4,6 liter
Kappland	En areal som det gick åt en kapp säd att beså
Lispund	Vikt – ca 6,5 kilo
Mark	Vikt (samma som skålpund) – ca 425 gram
Mantal	Relativt mått för ett jordbrukshemmans storlek
Rev	Längdmått. 1 rev = 10 stänger = 100 fot
Riksdaler	Myntenhet fram till år 1873 som ersattes av kronor
Skålpund	Vikt – ca 425 gram
Shilling	Myntenhet fram till 1873 som ersattes av öre
Stång	10 fot - ca 3 meter
Tolft	Tolv enheter av samma slag (dussin)
Tunna	Ungefärligt rymdmått – mellan 1250 och 1750 liter
Tunnland	En areal som det gick åt en tunna säd att beså

ÖVRIGT

Dombok	Häradsrättens protokoll över brott och straff med mera
Godeman	Bland annat, medhjälpare vid lantmäteriförrättningar
Jordebok	Liggare över jordegendomar – ett slags fastighetsregister
Lagfart	Officiell registrering av fast egendom
Lantmätare	Tjänsteman – expert på fastighetsregleringar (som idag)
Mantalslängd	Förteckning över alla boende på ett hemman
Rågranne	Hemmansägare med mark som gränsar till den egna
Rågång	Gräns mellan två hemman
Åbo	Besittare av ett hemman – på arrendevillkor

NAMNET VALZIBOL SOM BLEV VALLSJÖBOL

Hur har namnet Vallsjöbol uppkommit och vad betyder det? Jo, bolet i Vallsjöbol är ju tämligen lätt att härleda. Det är rätt så vanligt i gårdsnamn och betyder helt enkelt nyodling eller nybygge. Vallsjö nyodling! Men var kommer Vallsjön ifrån? Den lilla sjön Vallsjön och den relativt stora Vallsjö gård ligger ju bara några stenkast från Vallsjöbol, så det är klart att det finns ett samband, men varifrån kommer då vallen? Handlar det om en fördämningsvall eller rent av en försvarsvall? En intressant hypotes: där, vid ingången till de djupa, svårframkomliga Tived- skogarna, inte så långt från gränsen mellan Västergötland och Närke, tillika Götaland och Svealand, byggdes en vall som ingick i ett större försvarssystem, där också Bråten (upptagen som gård 1587) ingick.

Men har sjön Vallsjön gett namn åt gården Vallsjön eller är det tvärtom och har gården Vallsjön namnat Vallsjöbol? Det borde rimligen vara så att Vallsjöbol är ett bol (en nyodling) på Vallsjöns utmarker. Eller? Möjligen är dessa spetsfundigheter helt meningslösa. Det finns kanske glasklara, väl motiverade teorier som talar för det ena eller det andra, vad vet jag?

Bol och böle har samma betydelse, bara det att böle främst är förbehållet smålänningar och ölänningar och det är ju då med viss tacksamhet man noterar att bölet inte slog igenom i norra Västergötland. Tänk er själva! Vallsjöböle – vilket förfärligt namn. Och än värre hade det varit om vi vallsjöbolsbor skulle varit vallsjöbölingar. Det låter i sanning inte klokt! Vallsjöbolare, som inte var något ovanligt sätt att omnämna vallsjöbolsbor, är ju illa nog.

En annan sak som slår mig är det faktum att jag för sådär sextio år sedan hörde flera äldre människor i trakten av Vallsjöbol säga Valsebol. Man kunde säga: Ernst i Valsebol har snickrat stugan. Och det var inget konstigt med det, eftersom det var just Ernst som var bygdens snickare nummer ett. Men att säga Valsebol – inte särskilt olikt det gamla Valzibol - var möjligen ett genom sekler nedärvt sätt att uttala Vallsjöbol.

EN LÅNG (OCH TIDVIS ÄRORIK) HISTORIA

Vallsjöbol i Hova socken – senare Finnerödja – i Vadsbo härad av Skaraborgs län har funnits som ett brukat och bebott ställe i minst fyrahundrasjuttio år. Det finns dokument som visar att Johan i Valzibol fanns på plats år 1540 och det betyder att vi talar om en av de äldsta bosättningarna i denna del av Tiveden.

Vilka var förhållandena i Johans i Valzibol närmaste omvärld? Svårt att veta, men en sak är rätt så säker: med grannsämjan var det knappast några problem, av det enkla skälet att de närmast liggande gårdarna ännu inte fanns till – i varje fall inte i de officiella jordeböckerna. I Finnerödjaboken (1944) skriver Ture J. Arne att Vallsjön anlades år 1587, Rosendalen 1645, Kavelbron år 1613, Mossebo år 1664 och Borgan

år 1643. Detta är dock en sanning med modifikation. Det förekom säkert odling och boskapshållning på de här ställena tidigare, medan Riseberga kloster ägde marken (redan från mitten av 1300- talet) men just de där åren blev gårdarna formellt upptagna som Kronans skatte- åbo- hemman, efter att tidigare ha varit (den katolska) kyrkans skatte- landbo- hemman. I vår berättelse räknar vi alltså Johan i Valzibol som pionjären, eftersom vi vet att han betalade skatt till Kronan från år 1540 och framåt.

Till den tidvis ärorika historien återkommer vi längre fram. Först ska vi titta lite närmare på det Sverige som Valzibol var en liten del av fram emot mitten av det sextonde århundradet.

VALZIBOLS VIDARE OMVÄRLD ÅR 1540

Del av Olaus Magni karta från år 1539.

Gustav Vasa sitter stadigt på den svenska tronen sedan år 1523. Just detta år (1540) blir Sverige ett arvrike. Kungen har gått hårt åt den katolska kyrkan och reformationen är ett faktum. Sverige blir ett protestantiskt rike. Martin Luther hyllas och Påven i Rom sätts på undantag. Det sker en del uppror, men på det hela taget är det en relativt fredlig period de närmaste decennierna.

Sverige omsluter en stor del av Östersjön men har bara ett andningshål västerut (där Göteborg numera är beläget) eftersom Bohuslän, Halland och Skåne/ Blekinge tillhör Danmark (samma gäller Gotland). Dalsland, Jämtland och Härjedalen är Norges domäner. Sverige består av tre huvudområden: Den västra rikshalvan och den östra (Finland) samt ett vidsträckt Norrland med diffusa gränser.

Det är i detta Sverige som Johan strävar på med sina odlingar och sina kriter i Valzibol runt år 1540. Men vem var denne Johan? Var kom han ifrån? Var han gift och

hade han en massa barn som sprang omkring där på bolet? Var han flitig och energisk eller var han en lättjefull dagdrömmare? På dessa frågetecken finns inga dokumenterade svar, men det är klart att det behövdes många goda egenskaper för att göra vad Johan gjorde, även om vi inte i detalj vet vilket hans livsverk var.

Ungefär fyra sekler efter Johans i Valzibol tid, vandrade jag i tankarna genom Vallsjö rote och noterade det som framgår av följande kapitel om Vallsjöbol. Det är en synnerligen ytlig betraktelse av en elvaårig yngling - och den skrevs år 1995.

DET FANNS EN ROTE SOM HETTE VALLSJÖBOL – ÅRET VAR 1948

Ur: TÄNK OM ALLA KOM NÄR DET VAR HUSFÖRHÖR

CENTRUM

När vi spelar MONOPOL vill alla ha Norrmalmstorg och Centrum. I Vallsjöbol finns det inget Norrmalmstorg. Men det finns ett Centrum. Som i monopolspelet är det ett dyrt ställe. Våldigt skojigt skämt! Jag tänker förstås på affären. Affärsinnehavare är Ingrid och Allan Sahlén.

Där finns också traktens telefonväxel som kallas Kavlebron.

Kavlebron! Kavlebron! Kavlebron!

Jag undrar hur många gånger de har svarat Kavlebron. Det måste bli tjugigt i längden. Affären är en diversehandel, så där finns det mesta. Störst rusning är det vid elvatiden på förmiddagen. Då kommer posten. Det är många som inte har någon egen postlåda. Deras post läggs i stället på disken i affären. Många kommer i god tid före klockan elva. De passar på att handla lite, när de i alla fall är där. Man slår två flugor i en smäll som det heter. Affären är öppen mellan klockan nio och sex. Är det stängt kan man i värsta fall gå in bakvägen. Fast då ska det allt vara något viktigt som fattas. Sahléns vill vara ifred på sin fritid. Det måste man respektera. Telefonväxeln kommer de inte ifrån förstås.

Nu börjar jag bli riktigt sömning. Det är en dag i morgon också, med skolan som vanligt. Då är det magistern som sitter i katedern igen. Jag får fortsätta med resten av roten i morgon.

NÄSTA KVÄLL

Vi talade om husförhöret i skolan i dag. Hela första timmen berättade magistern om förr i tiden. Då var alla tvungna att komma på husförhören. Nu för tiden kan man göra som man själv vill.

Det är nya tider och nya seder, sa magistern.

Han lät nästan som om han tyckte det var bättre förr när han sa det.

Nu är det dags att fortsätta rundvandringen i roten. Jag kom visst till affären i går, innan jag somnade. Sedan drömde jag om husförhör. Det var en märklig dröm.

DRÖMMEN

Jag drömde att husförhöret var i affären, hos Sahléns. Nästan alla hade kommit dit och det var väldigt trångt. Till råga på allt kom posten också. Både Svea och William kom, med var sin postväska. Det hade aldrig hänt förut. Svea räckte fram ett stort, brunt kuvert till kyrkoherden. Avsändare var aposteln Paulus. Men brevet var inte frankerat med frimärke.

Då är det allt mottagaren som får betala portot, sa Svea.

Kyrkoherden hade glömt plånboken, så han hade inga pengar på sig. Då erbjöd sig Bengt Öh att hämta sin frimärkssamling. Han hade nog något passande frimärke, trodde han. Förslaget avvisades vänligt men bestämt av kyrkoherden. Plötsligt ringde det i ett kör i telefonväxeln.

Kavlebron! Kavlebron! Var god dröj.

Det visade sig att det var kyrkoherdens fru som ringde. Hon ringde rikssamtal från Stockholm. Hon talade om att hon inte tänkte komma på julottan i år. Då blev kyrkoherden så arg, så han ringde av i örat på henne. Han kom ut i affären och var alldeles röd i ansiktet. Husförhöret är slut! Herren välsigne eder! sa han. Sedan lånade han Allan Sahléns cykel och cykelkärra. På kärran placerade han två ofantligt stora kyrkböcker. Alla vinkade vördnadsfullt när han for sin väg. Därefter gick alla hem, utom Gustaf Nilsson. Han satte sig vid telefonväxeln. Där satt han och trasslade till alla sladdar och hojtade:

Kavlebron 17! Kavlebron 17! Var god dröj!

VIDARE GENOM VALLSJÖBOLS GATOR

Bredvid affären bor Sahléns bror som heter Bror. Han är gift med Ingrid Sahléns syster som heter Syster. Nej, nu är vi trötta på den sortens lustigheter. Fram med sanningen i stället! I så fall är Allan Sahléns bror, Bror, gift med Edit. Det köper vi! Fast det är inget uttryck som är vanligt vid den här tiden. Det finns två små söner där också. De heter Sören och Kent. Snart köper Harry Jonsson och Elsa, med flera (med flera) det stället. Då blir det andra bullar, som man säger.

Gubben Sahlén har jag inte riktigt kläm på. Ibland ser man honom i Vallsjöbol. Han är far till Allan och Bror och han hade affär i Gårdsjö förr. Gubben Sahlén spatserar på vägarna. Nästan jämt har han en grön kostym på sig. I handen har han en käpp med krycka på. Han promenerar taktfast och ser ut som en soldat. Vartannat steg pekar käppen rakt upp i luften. Ett, två! Ett, två! Ett, två! Ett, två!

Ett, två, tre, fyra. Det bor fyra personer i ett stort, vitrappat hus i Vallsjöbol. De heter Edvin, Ellen, Ernst och Nils och de är syskon. Edvin är hemmabrör och Ellen är hemmasyster. Ernst är lantbrukare och snickare, med mera. Nils brukar ha en unika-box på pakethållaren. Han cyklar iväg och arbetar på Vägförvaltningen. Ibland

kommer han körande på Vallsjöbols gator med en vägskrapa. Då är det inte lätt att cykla på vägen efteråt.

Jag råkade visst hoppa över Anners- Lars- Oskar och Ester. De bor närmast affären och Oskar heter Andersson. Det gör Ester och deras barn, Herbert och Åke och Ingrid också. Ingrid är anställd hos Sahléns. Hon sitter ofta i telefonväxeln. Alla kallar Oskar för Anners- Lars- Oskar. Jag vet inte varför. Han arbetar på järnvägens omlastning i Gårdsjö. Det gör många. Men det är bara han som kallas Anners- Lars- Oskar.

Hos Ernst och kompani har vi redan varit. Då kan vi fortsätta förbi bastan, så kommer vi till Gustaf Persson. Hans fru heter Ingrid och den förhoppningsfulle sonen heter Ove. Farmor Anna och farfar Oskar bor där också.

En dag förra sommaren skulle Britt ha sjuårskalas. Hon skulle bjuda alla sina klasskamrater på kalaset. Töserna pratade hon själv med, men pojkarna vågade hon inte bjuda. Det var hennes modiga bröder som fick det uppdraget. Bernt och jag cyklade runt till alla och framförde ärendet. När vi kom till Ove, sa vi som till de andra:

Du är välkommen till Britt på födelsedagskalas på lördag!

Då tittade Ove misstänksamt på oss och sa:

Det skiter jag i !

Det var ett klart och tydligt svar.

Nedanför Gustaf Perssons, vid vägen, bor Herbert och Rut. Det är en lång och tätvuxen granhäck mellan vägen och husen. Innanför häcken brukar tre barn leka. Det är Bo och Aina och de är inte tvillingar – fast närapå. Deras lillasyster Gunilla är nog i Barbros ålder. Men det är inte nog med det. Herberts mamma och hans två bröder bor där också. Bröderna heter Clarence och Bertil. Bertil brukar vara ute och promenera på Vallsjöbols gator ibland. Clarence promenerar mest ner till Herrängen. Undrar vem som hittade på att han skulle heta Clarence?

Nu är det inte långt till skolan.

ENEBACKEN OCH SKOLAN

Nu går vi upp för den branta backen till skolan. Först kommer vi då till Enebacken. Där bor Herr Kantarell. Nej, det gör han inte, fast hatt på nacken har Karl Fredén. Knallhatt, till och med! Han är väldigt lik Kronblom till utseendet, tycker skolbarnen. Någon Malin har han inte, men det finns två bröder i huset. Den ene heter Bertil och den andre Oskar. Dessutom har Karl en massa kacklande kalkoner. De är jämt arga och går mitt i vägen, när man ska förbi. Jag vet inte vad han har sina kalkoner till. Det kanske är en slags motvikt mot alla kacklande ungar på skolgården. I skolan bor Gustaf och Märta Nilsson. Lilla Britta är på gång. Det är Märta som tänder i kaminen, medan magistern fortfarande sover.

Gustaf tycker om att ligga och dra sig på morgnarna, säger Märta.

Ibland kommer Märtas föräldrar på besök, från Bohuslän. Då blir det hög kvalité på slöjden i skolan. Gustaf Mattsson kan sin sak och vet hur en slipsten ska dras. Han är pensionerad slöjdlärare och händig med verktygen. Fru Mattsson hjälper inte till med syslöjden. Hon verkar vara mera hemma på hushållsgöromål.

Vandringen fortsatte därefter till Mokärret och Hansatorp etcetera, för att avslutas i hemmet, där Birgit och Gunnar Carlsson bodde med fyra barn: Bernt, Alf, Britt och Barbro. I lillstugan bodde mormor Augusta och morfars bror Per Adolf.

UPPLÄGG I FORTSÄTTNINGEN

Efter detta besök i 1940- talets Vallsjöbol ska vi återvända till 1500- talet. Källpärmen finns till hands och följande upplägg gäller.

- En kronologisk redogörelse för dokumenterade händelser – ett sekel i taget.
- Viktigare händelser i särskilda kapitel
- De sju gårdarnas utveckling – en i taget.
- Avstyckningar och ägobyten och sådant.
- Övrigt i byn: skolan, affären, salemkapellet, samfärdsel med mera.
- Summering och avslutning

Gammalt och nytt kommer att blandas i denna sammanställning – och relativt ny är följande kartbild över Vallsjöbol med omnejd:

DET HÄNDE I VALLSJÖBOL ÅR

År	Dokumentation
	FEMTONHUNDRATALET
1540	Johan i Valzibol brukar hemmanet
1559	Håkan Persson – son till Per Persson i Eriksbacken – bor i Valzibol
1571	Det finns nu två hemman i Valzibol, vardera ½ mantal och knekten Per Håkansson har sin skaffning från den ena halvan. Anmärkning: Det bör observeras att det svenska indelningsverket infördes först 1681 under Karl XI: s regeringstid. Kanske ingick denne Per Håkansson i kungens så kallade bondeuppbåd, en form av soldatrekrytering som Gustaf Vasa på sin tid använde sig av för att kväsa diverse uppror.
	SEXTONHUNDRATALET
1601	Bengt och Algut är bosatta i Vallsjöbol.
1613	Hans Larsson Est i Vallsjöbol betalar skatt till Älvsborgs lösen. Anmärkning: Älvsborgs lösen – freden i Knäred 1613. Sverige betalar en miljon riksdaler silvermynt till Danmark för att få tillbaka Älvsborgs fästning – Sveriges enda hamn mot Västerhavet.
1631	Vallsjöbol blir frälsegods och säteri. Anmärkning: Under sextonhundralets stormaktstid uppfördes ett stort antal säterier i Sverige. Kännetecknade var att dessa säterier hade en huvudbyggnad och flyglar byggda i räta vinklar mot varandra. Frälse innebar att stormän, men även förmögna bönder, befriades från skatt mot gentjänsten att ställa en man med häst till kungamaktens förfogande (Wikipedia).
1647	Clas Christiernsson Horn får tingsbevis på att han genom skifte och köp av Kronan, till sitt säteri, erhåller Vallsjöbol, Kavelbron och Vallsjö(n) – inklusive alla lägenheter i vatten och på land. Säteribyggnaden ligger i Vallsjöbol.
1650	Tvist om rågång mellan ägarna till Vallsjö säteri och Torpaskoga säteri angående hemmanet Eriksbacken.
1672	Riks- och hovrättsrådet Tord Bonde Ulfsson är ägare till Vallsjö sätesgård och följande hemman: Vallsjöbol, Kavelbron, Boterud, Eriksbacken, Solbacken, Saxhult, Eriksåsen, Rosendal, Borgan, Mosssebo, Motorp, Häggeboda, Fagersanna, Hulan, Harstenstorp och Herrängen.
1673	Carl Otto Stenbock köper Vallsjö säteri, med underlydande hemman, av Tord Bonde Ulfsson
1680 – 82	Karl XI (envåldshärskaren) genomför sin reduktion. Säteribyggnaden i Vallsjöbol flyttas till Vallsjön, där Tord Bondes änkefru bosätter sig.
1699	Domboken visar att Erik Svensson – åbo till 1/3 Vallsjöbol – betalar ränta, drygt 8 daler och blir soldat.

1700 Vallsjöbol har nu delats på tre hemman om vardera 1/3 mantal.

SJUTTONHUNDRATALET

1706 Karta över Vallsjöbol från detta år – med jordbeskrivning – som visar att Vallsjöbol numera är ett kronohemman. (Särskilt kapitel längre fram).

1707 Olof Andersson är bosatt i Vallsjöbol (framgår av domboken).

1712 Kronohemmanet Vallsjöbol brukas av tre bönder.

1715 Tre åbor brukar hemmanet Vallsjöbol: Jöns, Olof och Oluf (Börjesson)

Anmärkning:

Åbor hade juridisk rätt att på viss tid eller livstid bruka annans jord.

1734 Olof Bryngelsson, Olaf Andersson, änkan Karin Olofsdotter och Lars Persson ansöker om skatteköp av (hela) hemmanet Vallsjöbol. Taxeringsvärdet är 141 daler, 24 mark.

Anmärkning:

Det kommer att dröja 33 år innan denna affär blir slutförd.

1759 Eldsvåda i Vallsjöbol den nionde maj. Såväl bostadshus som uthus blir förstörda. (Särskilt kapitel längre fram).

1767 Skatteköpet av hemmanet Vallsjöbol är klart, efter 33 år av utredningar (jämför ovan).

ADERTONHUNDRATALET

1804 Hustomter – totalt 4 tunnland, 17 kappland - mäts upp och tilldelas brukarna i Vallsjöbol. Tomternas storlek bestäms av brukarnas andel i hemmanet. Gator om 10 alnars bredd läggs ut. Vissa hus ska flyttas (inom sex år). Det finns omkring tjugo byggnader på hemmanet. (Särskilt kapitel längre fram). Följande ägare är eniga i ärendet: Anders Andersson (1/3), Anders Nilsson (1/6), Carl Larsson (1/6), änkan Stina Nylander (1/6) och Lars Persson i Borgan (1/6).

1813 Storskifte – enligt förordning från 1757 – genomförs i Vallsjöbol. Jordägare: Johannes Larsson (1/6), Anders Nilsson (1/6), Carl Hansson (1/6), Anders Andersson (1/6), Lars Andersson (1/6) och Carl Larsson (1/6).

Anmärkning:

Åkermark och ängar skiftas så att varje delägare får 2- 4 skiften i stället för som tidigare, då var och en hade små svårbrukbara jordtegar både här och där på hemmanet.

1844 - 1845 Det genomförs Laga skifte av hemmanet Vallsjöbol under ledning av lantmätare Gyllenspetz och två godemän - Olof Olofsson och Anders Trogen. Den här förrättningen är det mest genomgripande som skett i Vallsjöbol. Man kan utan överdrift tala om den vallsjöbolska revolutionen, eftersom allt blir så totalt annorlunda framöver. Varje ägare får nu åkrar och ängar som utgör sammanhängande enheter och framdeles bor man på, eller nära, sin egen enhet. Det betyder att fyra av hemmanets sju ägare får flytta sina hus och hushåll. I och med Laga skiftet blir jordbrukarna nu även skogsbrukare. Varje skiftat hemman tilldelas skogstegar i områdena kring Visjön och vid Slänteberget, nere vid Skagern. (Särskilt kapitel längre fram).

- 1877 Skolan i Vallsjöbol är färdigbyggd. (Mer om skolan längre fram).
- NITTONHUNDRATALET
- 1921 - 22 Den nya, raka vägen mellan Kavlebron och Skogstorp (Gårdsjö) byggs.
- 1922 Pingstförsamlingens kapell i Vallsjöbol står klart. (Mer om detta längre fram).
- 1930- talet Elektriciteten blir verklighet i bygden.
- 1930 Sahléns affär i Vallsjöbol öppnas. (Mer om detta längre fram).
- 1943 Invånarna i Vallsjöbol med omnejd får telefon (om man så vill), med en manuell telefonväxel hos Sahléns.
- 1954 Skolan i Vallsjöbol läggs ner (som sista byskola i Finnerödja) och eleverna får därefter åka skolskjuts till centralskolan i Finnerödja.
- 1965 Affären i Vallsjöbol läggs ner.
- 1973 Salemförsamlingen i Vallsjöbol upphör. Verksamheten flyttar till Gårdsjö
- TJUGOHUNDRATALET
- 2010 Offentliggörs den så kallade Vallsjöbol- utredningen som bygger på forskning av Finnerödja Släktforskarklubb och Allan Vörde (1992) och senare kompletterad av Leif Vörde (2009).

SAMMANFATTNING SÅ LÅNGT

Etthundrafemtiofem (155) år har gått sedan det Laga skiftet – eller den vallsjöbolska revolutionen - ägde rum. Med tiden har verksamheter kommit igång och utvecklats, för att så småningom upphöra. Hus har byggts, reparerats, rivits och blivit ersatta av nya och människorna har också efter hand blivit slitna och ersatta. Däremot har de gårdar som skapades i det laga skiftet 1844- 45 blivit i stort sett bestående. Det handlar fortfarande (2010) om sju gårdar, varav två är hälften så stora som de övriga.

Folkets villkor och vanor och sysslorna på dessa gårdar har genomgått stora förändringar. Självhushållningsgraden har gått från nästan hundra procent i mitten av 1800- talet, till nära noll.

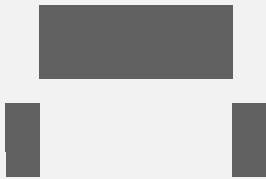
Föreningsliv och utbudet av tidningar, radio och TV har ändrat levnadsvanorna. Jordbruksredskapen har successivt blivit effektivare (plogar, harvar, slåttermaskiner, tröskverk, självbindare, skördetröskor) liksom skogsbruksredskapen (motorsågarna och så småningom de där monstermaskinerna, försedda med larvfötter eller många hjul) och så har det kommit en massa maskiner i elektricitetens spår, många till stor nytta och fler mest till nöje.

Mera om allt detta senare – och glöm för all del inte jordgubbarna!

Nu ska vi ägna oss åt några viktiga händelser i Vallsjöbols historia.

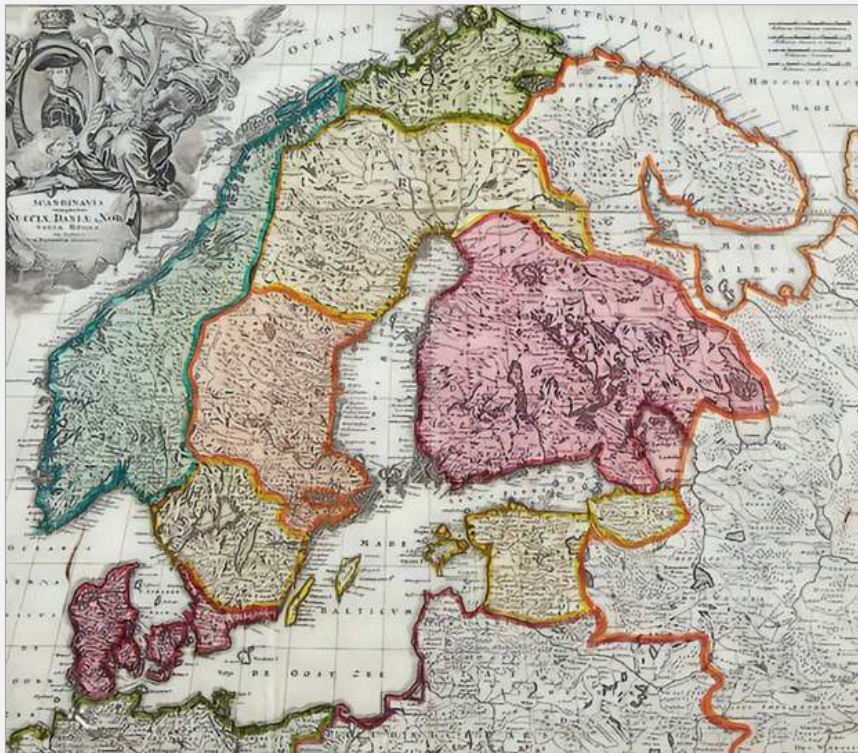
STORMAKTS- OCH OFREDSÅR

ETT FRÄLSEGODS I VALLSJÖBOL SOM FÖRSVANN OCH UPPSTOD IGEN I VALLSJÖN

Vet ni att Vallsjöbol under en period på sextonhundratalet hade en verklig storhetstid? Jojo män! År 1631 blev hemmanet upphöjt till säteri och frälsegods, med en huvudbyggnad och två flyglar – allt enligt den stil som gällde för sådana ställen. Ägarna hade namn som Clas Christiernsson Horn, Tord Bonde Ulfsson och Carl Otto Stenbock.

Under denna tid hade Vallsjöbols säteri kontroll över de flesta hemmanen i den närmaste omgivningen. Kavelbron ingick i säteriet, liksom Eriksåsen, Eriksbacken, Borgan, Mossebo, Rosendal, Solbacken, Saxhult med flera. I samband med kung Karl XI:s reduktion i början av 1680-talet flyttades säteribyggnaden till Vallsjön, där änkefru Bonde därefter var bosatt. Därmed var Vallsjöbols ärorika halvsekel som frälsegods förbi – och det var väl synd!

Karta Homann Skandinavien 1700-tal.

KRIG OCH ELÄNDE

Vår gamle vän Johan levde - som vi vet - i Valzibol år 1540 och nu i början av 1700-talet, efter drygt ett och ett halvt sekel, har ett antal nya generationers nabor, med sina hackor och spadar, oxar och krokare, skött sina åkrar och odlat upp mera mark för sitt uppehälles skull.

Vallsjöbol är numera, i början av 1700-talet, uppdelat på tre lika stora hemman om vardera 1/3 mantal.

Nu var det således tidigt sjuttonhundratalet och det var ofred i landet. Fattas bara! Krig och elände hade präglat de senaste hundra åren (minst), men värre än så här hade det väl aldrig varit. Sverige var fortfarande den stormakt man stridit sig till i många krig under sextonhundratalet, men nu började det knaka i fogarna, trots att Karl XII hittills haft vissa framgångar i sina fälttåg på andra sidan Östersjön.

Man ska komma ihåg att landet styrdes av en enväldig kung som var lika grymt enfaldig som rent galen. Han älskade att tälta, denne Karl XII och hans lokalsinne var nog tämligen uselt, för ingen svensk kung har väl någonsin irrat omkring så planlöst som han i främmande länder. Nationalromantikerna under adertonhundratalet kallade honom hjältekonung. Hur falskt var inte det? Kung Karl XII syns ha varit helt befriad från egenskaper som sunt förnuft och empati - och om han nu var stor, så var det bara i bemärkelsen skitstövel!

De hårt arbetande hemmansägarna i Vallsjöbol och deras tjänstefolk drabbades förstås av skeendena på slagfälten. Sverige var fortfarande en stormakt, men vad betydde det för vallsjöbolarna? Ingenting, i princip! För dem var det mycket viktigare att själva muta in ett nytt kappland mark i Vallsjöbol än att deras kung möjligen kunde tänkas ta in ett nytt land på andra sidan Östersjön.

ÅR 1706: HEMMANET VALLSJÖBOL TAXERAS

Hur mycket skatt (ränta) och soldattjänst tålde hemmanet? Det var vad Häradsrätten ville veta. I protokollet som tillhör kartan här nere läser vi bland annat om åkerjordens storlek och beskaffenhet. Man ser här ett gott exempel på sättet att räkna areal vid den tiden. Man bedömer helt enkelt vilken mängd säd det går åt när man ska odla en åkerlapp. Hur mycket, i måtten tunna, kappe eller kanna, går det åt? Motsvarande arealmått blev så småningom kannland, kappland och tunnland, även för mark som inte besåddes. Lätt som en plätt – eller hur?

Exempel: 3: 24 i protokollet innebär att det bedöms gå åt 3 tunnor och 24 kappor säd att beså just det gårdet (den åkern).

UR PROTOKOLLET

(Språket är översatt till begriplig svenska, dock har de gamla formuleringarna och uttrycken så mycket som möjligt behållits).

(Citerad text): Hemmanets Norrgärde, vars åkerjord består av blandad mull och sandmylla är fullt av jordfasta stenar och stenrösen. Till utsäde, efter avdrag för impediment och stenrösen, beräknas utsädet till 3: 24.

Ekgärdet, bestående av samma jordmån, efter avdrag för sten och rösen, beräknas utsädet till 3: 10.

Apelgärdet, av förbemälda jordmån, till utsäde beräknas 4: 2.

Åkerlyckor av sand och sandmylla, vilka tillsammans till utsäde kräver 0: 20.

Av förenämnda åkerjord är en tredjedel fördelad till träda, så att årligen ett gärde trädes och tvenne är i säde, ty bliver sedan $\frac{1}{3}$ av åkern avdragen, beräknas det åtgå 7 tunnor och 26 kappor. Åkerjorden redes och körs med krok och trästock som ett par oxar draga.

Nolängen, av mager hårdvall, stenig och tuvig, delvis med ljung och lingonris övergången, beväxt med björk, al, hassel och granskog. Utsädet beräknas till 6: $\frac{2}{3}$.

Söderängen, tuvig hårdvall med ljung och lingonris övergången, beväxt med björk och vide samt gran- och furubuskar. Utsädet beräknas till 4: 0.

Vallsjöbol år 1706.

Nyrynningsängen (nyröjd äng), för några år sedan intagen, bestående av stenig och tuvig hårdvall, beväxt med björk, al och granskog. Kan tillika med den nyligen i södra änden, inhägnade ängen beräknas medelst ängsvallens godhet, till årligt hö- tal 8: 0.

Himmelsbolsängen, gammal ängsodling bestående av tuvig och stenig hårdvall. Beväxt med björk, al och någon granskog, till årlig höskörd 7: 0.

En ängshage vid gården, av god hårdvall, beräknas till 2: $\frac{2}{3}$.

Lillängen, nyligen inhägnad, bestående av tuvig hårdvall, blandad med vitmossa. Kan ge årlig höskörd 1: $\frac{1}{3}$.

Humlegård, beräknad till $6 \frac{1}{2}$ kappland och kolgård till $6 \frac{1}{2}$ kappland.

Tvenne små kalvhagar, av vilka den vid Apelgårdet inhägnade är mycket mager och beväxt av ljung.

En mark, kallad Kammaren, mellan de odlade ägorna och Rynningsängarna, vilken är kringsluten med gårdsgård på trenne sidor, tillhör enskilt denna gård som betesmark.

Vad övrigt är att observera på denna gårds ägor, utöver det som tidigare förmälts om åkrar och ängar, så befinnes det att åkrar och ängar som nu är i bruk, merendels sköts med duglighet. Undantag dock för norra och södra ängarna som genom åbornas vårdslöshet, är mycket övergången av skog, som till stor del hindrar gräsväxt, allskönt ängsvallen i sig själv är mager.

Hemmanet är beläget på kronoallmanningen Stora Tyvegen, något över en halv fjärdings väg från stora landsvägen som löper utmed Vallsjö gård, mellan Hova och Boderne. Samfällt med närbelägna hemman nyttjas den nämnda allmanningens skog till timmer, gärdslä och bränsle samt till mulbete. Fiske, inte närmare än så när en fjärdingsvägs mil härifrån, uti sjön Skagern, varest med not, nät och ryssjor, fisk kan fångas för husbehov, särskilt under våren, men brukas ej av nuvarande åbor för olägenhets skull – men möjlighet finns.

Medel till skatter och utlägg skaffas genom att till salu bringa några kreatur samt ost och smör i det nästgränsande Värmland och Bergslagen.

ELDEN VAR LÖS ÅR 1759

Den 9 maj 1759 inträffade det en katastrof i Vallsjöbol. Elden kom lös och många bostadshus och uthus brann ner till grunden. Hemmanet var då uppdelat på fem ägare: Nils Olofsson (1/3), Anders Olofsson (1/6), Per Olofsson (1/6), Lars Persson (1/6) och Nils Andersson (1/6). Husen låg tätt och de var byggda av trä. Vilken brasa det måtte ha varit! Säkert syntes röken vida omkring och folk kom från alla håll för att bistå sina grannar eller bara för att se vad som stod på.

En vecka senare - vid tinget i Hova den 17 maj - visades det upp ett syningsprotokoll som var upprättat av kronolänsman Jacob Axelsson, tillsammans med nämndemännen Måns Hansson i Humletorp och Hans Olsson i Lövåsen. Häradsrätten fann det skäligt att ge brukarna i Vallsjöbol brandstöd i form av byggnadsvirke från Kronans skog och 839 daler silvermynt i kontanta medel.

Så var det bara att sätta igång att bygga nytt. Lite turligt var det väl ändå att det var vår och tämligen varmt i luften. Hade det varit vinter skulle det varit ännu värre! Fast vårbruket blev nog en smula försenat, kanske rent av eftersatt det året. Att skaffa sig tak över huvudet var det viktigaste.

Jordbrukets skiftes- historia brukar beskrivas i fyra steg: Tegskifte, storskifte, enskifte och laga skifte. Den stora eldsvådan hände ett halvsekel innan storskiftesförrättningen ägde rum i Vallsjöbol. De fem jordbrukarna bodde och arbetade nära varandra. Var och en hade sina egna, utstakade andelar i respektive åker (gårde) som tillhörde hemmanet. Det var rätt mycket av kollektivjordbruk. Samråd och samordning var det enda raka, vilket man ville eller inte.

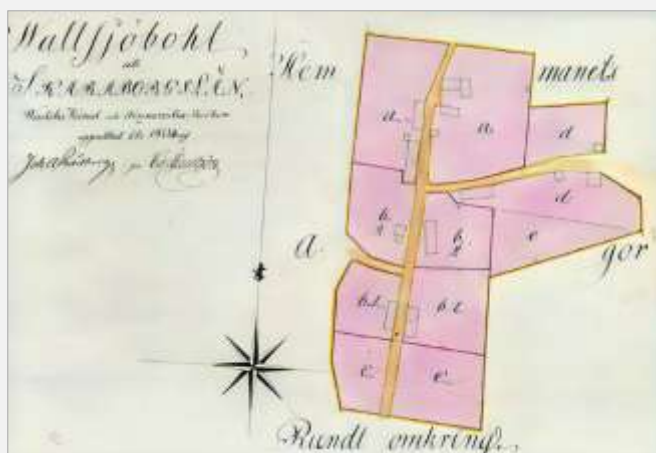
Det var alltså här, mitt i Vallsjöbol (kartan t h), som elden kom lös och förtärde en stor del av hemmansägarnas egendom i maj 1759. Troligen talade man sedan i flera decennier om tiden före, respektive efter, den stora eldsvådan. Det var definitivt en katastrof, men vallsjöbolarna hade inget val. Det vara bara att resa nya hus ur askan och sträva på! I september månad samma år (1759) inträffade en annan västgötsk eldsvåda som i stort sett förintade en hel stad. Vill ni gissa vilken? Stadens skyddshelgon heter Elin.

Ytterligare kuriosa- kunnande i detta sammanhang: Benjamin Franklin hade uppfunnit sin åskledare sju år tidigare (1752), men till vilken nytta för Vallsjöbol och Skövde, om det möjligen var blixten som slog ner? Ingen alls, såvitt vi förstår. Åskledare och skyddshelgon. Jo, jo!

Detalj från 1706 års karta.

TOMTBESKRIVNING ÅR 1804

Ur protokollet: År 1804 den 4 juni företog sig undertecknade v. lantmätare att avmäta och dela hustomterna till hemmanet Vallsjöbol, uti Vadsbo härad och Finnerödja socken av Skaraborgs län. Uppå därom förut skedd laga kungörelse inställde sig, utom nämndemännen Jan Jansson i Högelid och Carl Jansson i Västra Finnerödja – till förrättningens biträde – åborna:

Anders Andersson som äger 1/3, Anders Nilsson 1/6, Carl Carlsson 1/6, Lars Persson i Borgan 1/6 och änkan Stina Nylander 1/6. Hustomterna avmättes, varefter jordägarna kom överens om delning på sätt som den på orten förvarade föreningskrift utvisar. Därefter uträknades tomterna som innehöll 4 tunnland, 17 kappland, som fördelades mellan åborna.

a. Anders Andersson: 1: 16	c. Anders Nilsson och Carl Carlsson: 1: 16
b. Änkan Stina Nylander 0: 24	d. Lars Persson i Borgan 0: 24

Anmärkning: 1: 16 betyder ett tunnland, plus 16 kappland och 0: 24 betyder 2 kappland.

Sedan dessa tomter blivit utstakade, ökade åborna på den sist nämnda platsen med 69 alnar. Denna mark – utmärkt med e på kartan – innehåller 0: 23. Därefter delades

tomterna mellan Anders Nilsson och Carl Carlsson. Den förre fick inneha N1 med 2 alnars ökning öster om vägen och Carl Carlsson N 2. Dessa utstakades på marken och försågs med skiljestenar. Därefter underrättades jordägarna om innehållet i Lantmäteriförordningen av den 12 augusti 1783.

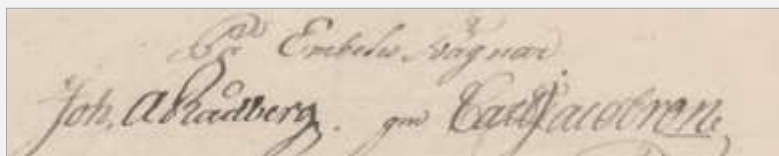
Till grund för tomtdelningen mellan åborna i Vallsjöbol är följande beslutat (citat):

1. Bliver platsen för 1/3 norr om gatan, för ½ sådan före, samt 1/6 vid vägen, på ömse sidor om nämnda gata.
2. Flyttas gatan - som kommer att gå genom södra tomtplatsen längre åt öster än nu - efter utsatta märken och bliver 10 alnar bred och får ej överbyggas. Gatan genom norra 1/3- platsen bliver där den är.
3. Skillnaden mellan norra tredjedelsplatsen och södra halvgårdstomterna i västra gräs-hagen, bliver efter gärdesgården som stöter in på Anders Anderssons ladugård samt tomten för 1/3 söder om gatan, sträcker sig till något söder om änkans ladugård efter utsatt märke, varåt även tomtplats för 1/6 kommer att bliva. Dessa går så långt i öster som i rät linje mellan den punkt som södra linjen av sistnämnda tomt träffar östra gärdesgården och östra gaveln av Lars Perssons i Borgan ladugård. Denna ladugård kommer sålunda att bibehållas, så att skillnaden bliver från dess hustomt rätt över kärret till sydvästra hörnet av nämnda ladugård.
4. På västra sidan bliver hagarna lagda till tomterna samt så mycket tillökning som i rät linje från sydvästra hörnet av södra hagen, till den sydligaste tomtlinjen träffar gärdesgården mellan gårdarna.
5. Norra tomtplatsen går så långt i öster att källan bliver inom densamma och i norr, så att fullt vederlag fås samt på östra sidan om denna plats möter den tomt som är vid vägen.
6. För att Lars Persson i Borgan ska få tomtplats i förhållande till sitt ägande, beviljades honom ersättning i Trädgårdskärret, så mycket som de själva utstakar och därefter fördelar.

Slut på citat. Om sex år skall husen vara flyttade. I år bärgar var och en sina egna ägor, men nästa år tillträdes de nya och den som efter den tiden skulle ha sina hus på andras platser, ersättes platsägaren med lika mycket jord på annat ställe tills platsen bliver ledig. Då ladugårdshusen flyttas tillåts ingen att ta eller bortföra mera av det som är under dem än själva gödseln – det övriga kommer platsägaren till godo.

Sedan tomterna är utstakade skall jordägarna vidare komma överens om jord för kålgårdar.

Sålunda beslutat, betygas, Vallsjöbol den 5 juni 1804. På ämbetets vägnar:

A photograph of a handwritten document in cursive script. The text is written in dark ink on aged, yellowish paper. The signature 'Joh. A. Rådberg' is prominent in the center, with 'gm Carl Jacobsson' written below it. There are other faint markings and possibly a date or location at the top.

Joh. A. Rådberg gm Carl Jacobsson

Hädanefter visste alla var de hörde hemma.

UTBLICK

För att tillfredsställa behovet av att tillfälligtvis lyfta blicken från gårdesgårdar och gödselstackar i Vallsjöbol, följer här några resultat från ett par google- klick på sökorden *hände år 1804*.

Napoleon kröns till kejsare i Frankrike.

England, Ryssland och Sverige enas om att nämnde Napoleon är en skurk som man gemensamt vill bekämpa.

Det är Gustaf IV Adolf och Karl XIV Johan som poserar på mynten. Och ser man på! I samma klick hittar vi detta från år 1804:

Skaraborgs län utfärdar en förordning om enskifte.

Så bra. Vi är tillbaka vid ämnet. Snart blir det storskifte, men först lite husförhör i denna sammanställning.

FOLKRÄKNING 1810 -1825

Här följer en fullständig förteckning över de boende i Vallsjöbol vid tiden för storskiftet.

Anmärkning: & står för gift med.

Anders Andersson (f 1777) & Maria Andersdotter (f 1779).

Deras barn: Maja Stina (f 1809), Catarina (f 1810), Carl (f 1814) och Anna Greta (f 1822).

Lars Andersson (f 1778) & Catarina Andersdotter (f 1775),

Deras barn: Anders (f 1806), Carl (f 1809) och Gustaf (f 1812).

Änkemannen Anders Andersson (f 1746).

Brukare: Sven Bengtsson (f 1777) & Maria Zakrisdotter (f 1790).

Deras barn: Maja Stina (f 1816), Carolina (f 1819), Gustaf (f 1821), Anna Lisa (f 18XX) och styvsonen Olof Pettersson (f 1818).

Anders Nilsson (f 1747) & Catarina Eriksdotter (f 1744).

Deras son: Anders (f 1775).

Åbon Erik Jansson (f 1791) & Maria Greta (f 1781).

Deras barn: Jan Petter (f 1815), Johanna Maria (f 1816), Maja Greta (f 1823) och styvdottern Brita Stina (f 1817).

Carl Hansson (f 1771) & Greta Andersdotter (f 1780).

Deras barn: Anders (f 1804) och Inga Maria (f 1812).

Johannes Larsson (f 1782) & Stina Andersdotter (f 1786).

Deras barn: Andreas (f 1809), Maja Greta (f 1812), Johannes (f 1815), Stina Cajsa (f 1817) och Johanna (f 1820).

Brukare: Hans Jansson (f 1795) & Maria Andersdotter (f 1794).

Deras barn: Jan Erik (f 1820) och Maja Greta (f 1822).

Carl Larsson (f 1765) & Stina Andersdotter (f 1778).

Deras barn: Anders (f 1800), Carl (f 1809), Olof (f 1810), Maja (f 1813), Lars Jan (f 1816) och Erik (f 1822).

PÅ INTÄKTEN HANSATORP BODDE VID SAMMA TID

Anders Hansson (f 1736) & Greta Persdotter (f 1743) och sonen Petter (f 1778) samt dottern Greta (f 1803). Inhyt är Maja Andersdotter (f 1771) och hennes söner Anders (f 1795) och Petter (f 1798).

PÅ INTÄKTEN ENEBACKEN

Jan Persson (f 1749) & Stina Eliasdotter (f 1751).

Deras dotter Stina Cajsa (f 1789) och mågen Peter Olsson (f 1799) samt dottern Johanna (f 1821) och sonen Jan Petter (f 1824).

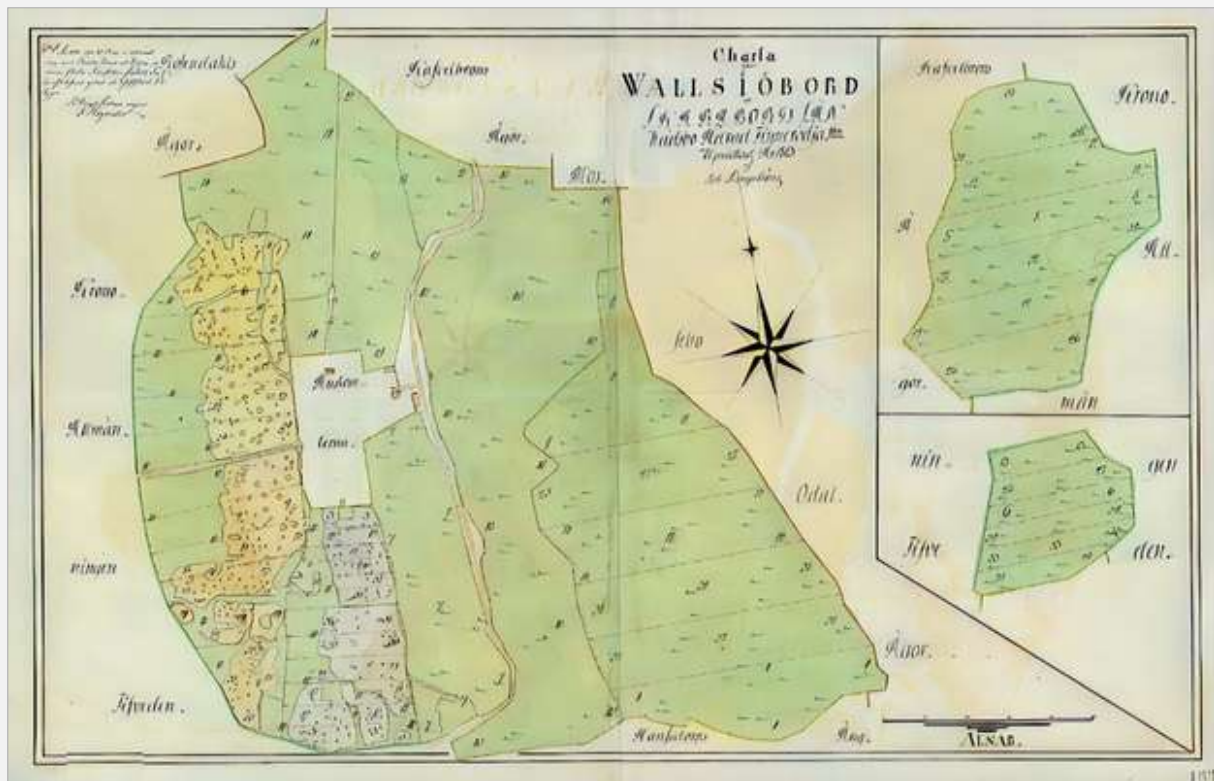
Sammanfattning: Det bodde drygt femtio personer i Vallsjöbol, sju i Hansatorp och sju i Enebacken.

STORSKIFTE I VALLSJÖBOL 1813

Ur protokollet: År 1813, den 20 september, infann sig undertecknade lantmätare på hemmanet Vallsjöbol, uti Skaraborgs län. Vadsbo härad och Finnerödja socken, för att till ödmjuk åttlydnad av Konungens höga Befallningshavandes förordnande av den 25:e sistlidna maj, att mellan åborna storskifta alla till olika hemman hörande ägor.

Nämndemännen Jan Jansson uti Högelid och Erik Larsson uti Ranängen biträdde vid förrättningen. Jordägarna Johannes Larsson, som äger 1/6, Anders Nilsson 1/6, Carl Hansson 1/6, Anders Andersson 1/6, Lars Andersson 1/6 och Carl Larsson 1/6, voro alla tillstädes.

Sedan åberopade förordnande lästs upp gjordes anstalt om nödig handräckning under mätningen, men innan den företogs framlämnade jordägarna karta över hustomterna, vilka redan var mätta och lagligen delade av herr kommissionslantmätare Carl Jacobsson.

Den 1 oktober, sedan åker, äng och hagar voro på karta lagda, sammankallades åter jordägarna för att om delningen överlägga. Sedan en skriftlig förening blivit upprättad -företogs uträkning, vars innehåll är följande:

Mark	Tunnland	Kappland	Kannland
Åker av gamla ägor	20	2	$\frac{3}{4}$
Äng av gamla ägor	91	24	$\frac{1}{4}$
Beteshagar	27	9	$\frac{1}{4}$
Vallar inom gårderna	20	2	$\frac{3}{4}$
Summa	153	20	$\frac{1}{4}$

Dessa ägor bliva på grund av ovannämnda förening fördelade som följande beskrivning visar.

Carl Larsson äger 1/6

Åker av gamla ägor, uti norra gårdet, vilket lika med övriga åkerjorden består av sandmylla som i medelmåttiga år kan giva 4- 5 kornet i avkastning [1]. Sydvästra gårdet, av samma beskaffenhet [1]. Östra gårdet på tvenne ställen, sammanräknat [1].

Äng av gamla ägor, av de så kallade Småängarna, bestående av staggvate, mycket stenbunden, men beväxt med lövskog, björk och al [5]. Himmelsbolsängen, av samma beskaffenhet [3]. Lillängen, även stenbunden men mera sank [1]. Hälften av Sörängen, gemensamt med Johannes Larsson [4]. Summa: 16.

Anders Andersson äger 1/6

Åker av gamla ägor, uti norra gårdet [1]. Sydvästra gårdet [1]. Östra gårdet, på tvenne ställen [1]. Äng av gamla ägor [1]. Av småängarna [3]. Himmelsbolsängen [3] Lillängen [1]. Uti Nolängen, hälften mot Lars Andersson [4 21 1/8]. Summa: 15 9 3/8.

The image shows a handwritten land register table with the following content:

Anders Andersson ägar af 1/6				
Aller af gamla Ägor				
1	8	Uti Norra Gårdet	1	3/2
1	9	Sydvästra dito	1	2 7/8
2	10	Östra Gårdet på Svannes Skallen	1	4 1/4
			Summa	3 11 1/8
Äng af gamla Ägor				
1	11	Av Småängarna	5	27
1	12	Himmelsbolsängen	3	17
1	13	Lillängen	1	8 1/4
1	14	Nolängen hälften mot Lars Andersson H.S. 29 1/2 ulfens	4	21 1/8
			Summa	15 9 3/8

Carl Hansson äger 1/6

Åker av gamla ägor, Uti norra gårdet [1 3 1/2]. Sydöstra gårdet [1 2 7/8]. Östra gårdet, på tvenne ställen [1 4 3/4]. Äng av gamla ägor, av Småängarna [5 27]. Himmelsbolsängen [3 17]. Lillängen [1 8 1/4]. Uti Nolängen, hälften mot Anders Nilsson [4 21 1/8]. Summa: 15 9 3/8.

Johannes Larsson äger 1/6

Åker av gamla ägor, uti norra gårdet [1 3 1/2]. Sydöstra dito [1 2 7/8]. Östra dito, på tvenne ställen [1 4 3/4]. Äng av gamla ägor, Småängarna [5 27]. Himmelsbolsängen [3 17]. Lillängen [1 8 1/4]. Hälften av Sörängen, gemensamt med Carl Larsson [4 21 1/8]. Summa: 15 9 3/8.

Anders Nilsson äger 1/6

Åker av gamla ägor, norra gårdet [1 3 1/2]. Uti sydöstra gårdet [1 2 7/8]. Östra dito, på tvenne ställen [1 4 3/4]. Äng av gamla ägor, av Småängarna [5 27]. Himmelsbolsängen [3 17]. Lillängen [1 8 1/4]. Av Nolängen, hälften mot Carl Hansson [4 21 1/8]. Summa: 15 9 3/8.

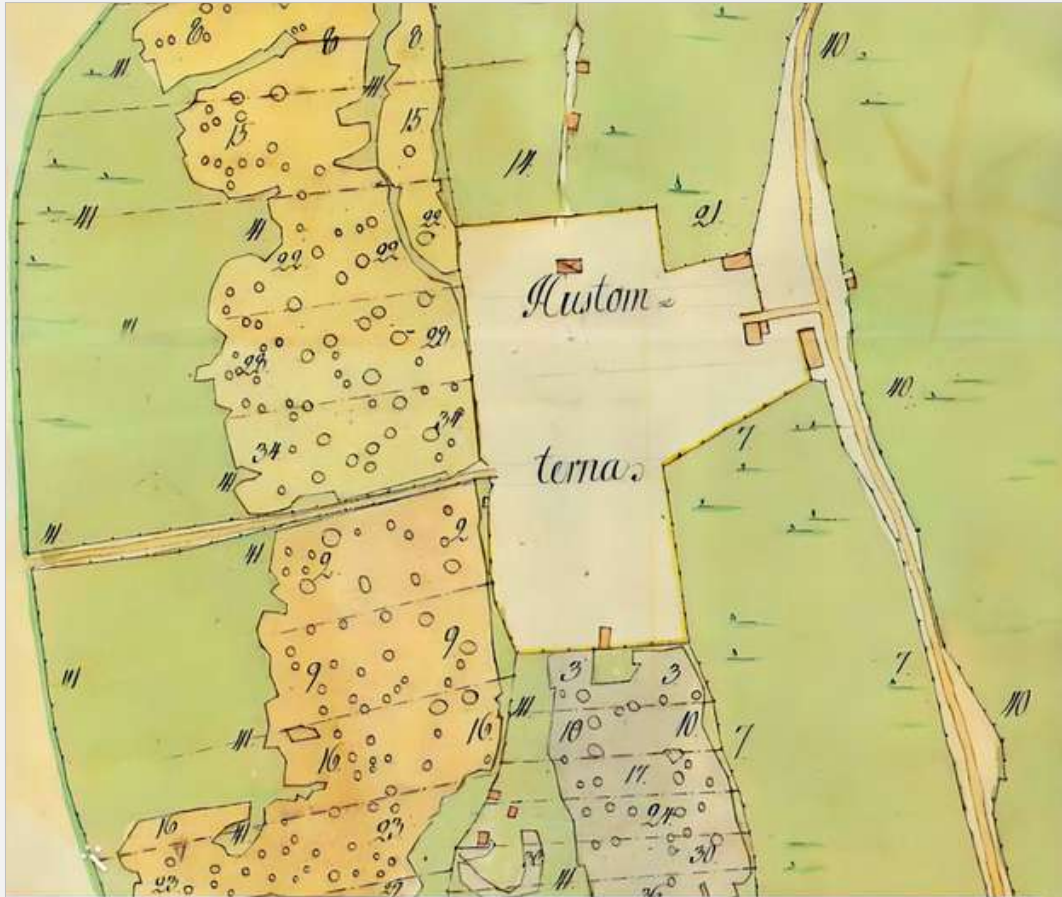
Lars Andersson äger 1/6

Åker av gamla ägor, Norra gårdet [1 3 1/2]. Sydöstra gårdet [1 2 7/8]. Östra dito [1 4 3/4]. Äng av gamla ägor, uti Småängen [5 27]. Himmelsbolsängen [3 17]. Lillängen [1 8 1/4]. Nolängen, hälften mot Anders Andersson [4 21 1/8]. Summa: 15 9 3/8.

Beteshagen, med där inom gjorda uppodlingar, blev odelad. Vallar inom gårderna antagas såsom odugliga och åtfölja, utan beräkning, de legor varom de äro belägna Sedan delning var sålunda förrättad, linjerna på marken utstakade och med skiftena försedda, upplästes 81 § av 1793 års Lantmäteriförordning samt 8 § av Kunglig

Majestäts Resolution på Allmogens besvär vid 1789 års riksdag, betygar, på ämbetets vägnar/ Joh. Jungström.

Varje åbo har vid denna delning erhållit 4 skiften av åker och 4 dito av äng, intygas: Joh. Jungström.

1800- TALET BYGATA

Den stora eldsvådan år 1759 ödelade stora delar av Vallsjöbols centrum och det tog naturligtvis tid att bygga nytt igen, men så småningom stod en nygammal bygata – till utseende inte olik den äldre där i byns mitt, med ett myller av människor, oxar, kossor, kalvar, får och grisar. Gärdesgårdarna runt ägora var många och sett från ovan (vem som nu kunde det, mer än fåglarna) var marken indelad i ett oregelbundet ruttmönster som pryddes av hundratals stenrösen som låg utströdda i rutorna.

Moderna lantmätare har flygfoton, GPS och andra hjälpmedel till förfogande när de framställer millimeterrätta kartor. De gamla lantmätarna fick förlita sig på vad deras ögon såg och visst hade de väl fågelperspektivglasögonen på sig, för att få rätt överblick och rätt känsla, när de framställde sina mästerverk, som J. E. Gyllenspetz' från år 1845. Vi ser tillfartsvägen, upp mot byns egen gata (nästa sida).

Bygatan är kantad av många byggnader på båda sidor (svagt gulmarkerade) och de ligger tätt. Vill man veta hur många hus det fanns, är det bara att räkna och ledsnar man på att räkna hus, kan man räkna stenrösen som omväxling.

T v: Bygatan i Vallsjöbol. Utsnitt från Laga skiftes- kartan 1845. T h: Ungefär samma kartbild från Google 2010, (Kartbilder från Hans- Owe Persson).

Med lite fantasi kan vi kanske till och med se människor och kreatur röra sig där på bygatan eller mellan inhägnaderna och med ännu lite mera fantasi kan vi höra kossorna råma, fåren bräka och hönsen kackla. Vi kan höra barnskrik och vi kan höra lågmälda samtal – och högljudda – byborna emellan. Vi kan fortfarande höra det finska språket de äldre byborna emellan. Men svenskan är numera det dominerande modersmålet också i Vallsjöbol och det språket är förstås fullt förståeligt för oss, även om dialekten i våra öron framstår som gammaldags. Vi kan höra de många varianterna av nordvästgötskans ö- ljud och vi kan höra många kluckande l- ljud inuti orden och vi kan notera de gamla vallsjöbolarnas motvilja mot i- och u- ljud. Nästan utan undantag uttalas "i" som "e". "Vill" uttalas "vell" och "inte" blir "ente". "Hundra gubbar" blir "hönra göbbar".

Kan vi även känna dofterna? Ja, det är klart vi kan, åtminstone vi som vuxit upp på landet. Fast i vår tid var miljön luftigare och hygienerna mera utvecklade. Då för tiden dominerade lukterna över dofterna.

Siffrorna på kartan hänför sig till skiftesprotokollet, där de där kartfigurerna så småningom mättes, klassades och fördelades mellan hemmanets ägare.

Nu närmast en ny folkräkning (husförhör) och därefter det Laga skiftet.

FOLKRÄKNING 1825 - 1835

Tio- femton år efter den förra folkräkningen (sidan 21- 22) fanns följande personer mantalsskrivna på hemmanet Vallsjöbol.

Anmärkning: & står för gift med.

Anders Andersson (f 1777) & Maria Andersdotter (f 1779).

Deras barn: Maja Stina (f 1809), Catarina (f 1810), Carl (f 1814) och Anna Greta (f 1822) samt pigan Maria Carlsdotter (f 1818 i Orrkullebäcken).

Ägaren Anders Larsson (f 1806) & Cajsa Eriksdotter (f 1809) samt Carl Larsson (f 1809). Änkan Catarina Andersdotter (f 1775).

Brukaren Peter Tyresson (f 1803) & Catarina Larsdotter (f 1806) samt dottern Inga Maria (f 1826).

Inhysta: Sven Bengtsson (f 1777) & Maria Zakrisdotter (f 1790).

Deras barn: Maja Stina (f 1816), Carolina (f 1819), Gustaf (f 1821) och Anna Lisa (f 18XX) samt styvsonen Olof Pettersson (f 1818).

Åbon Erik Jansson (f 1791) & Maja Stina Andersdotter (f 1795).

Deras döttrar: Britta (f 1817), Maja Greta (f 1823) och Johanna Catarina (f 1825).

Brukaren Peter Persson (f 1825), modern Catarina Olofsdotter (f 1804) och syskonen Gustaf (f 1830), Jan Petter (f 1833) och Lovisa (f 1835).

Carl Hansson (f 1771) & Greta Andersdotter (f 1780).

Deras två barn: Anders (f 1804) och Inga Maria (f 1812).

Anmärkning: Det finns noterat att Anders pliktat år 1825 på grund av våldsamheter i Hansatorp.

Brukaren Hans Jansson (f 1795) & Maria Andersdotter (f 1797) och sonen Jan Erik (f 1820).

Brukaren Johannes Olofsson (f 1806) & Sara Andersdotter (f 1804).

Deras barn: Sara Johanna (f 1829) och Johan Erik (f 1833).

Brukaren Olof Olofsson (f 1807) & Maria Cajsa Falström (f 1807).

Deras barn: Per Gustaf (f 1828) och Carolina (f 1830).

Carl Larsson (f 1765) & Stina Andersdotter (f 1778).

Deras barn: Ägaren Carl (f 1809), Olof (f 1810), Maria (f 1813), Lars Jan (f 1816) och Erik (f 1822).

Brukaren Johannes Olofsson (f 1806) och pigan Sara Andersdotter (f 1804).

Barnen Sara Johanna (f 1829) och Erik Johan (f 1833).

PÅ INTÄKTEN HANSATORP BODDE VID SAMMA TID

Syskonen Petter Andersson (f 1778) och Greta Andersdotter (f 17XX).

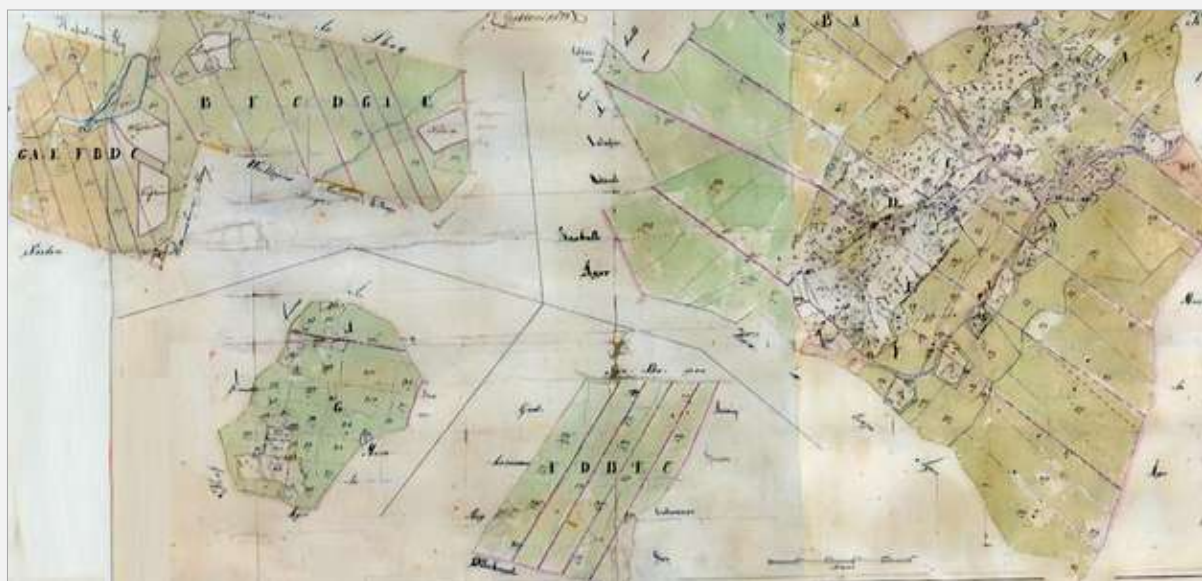
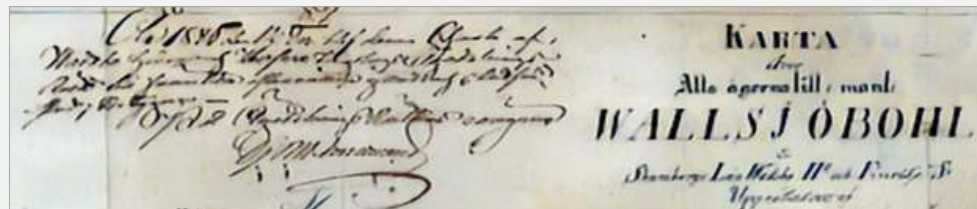
PÅ INTÄKTEN ENEBACKEN

Jan Persson (f 1749) och mågen Peter Olsson (f 1799) & Stina Cajsa (f 1789) samt deras oäkta dotter Johanna (f 1821) och son Jan Petter (f 1824).

Sammanfattning: Det bodde femtiosju personer i Vallsjöbol, två i Hansatorp och fem i Enebacken.

LAGA SKIFTET 1844 / 45 OCH FÖLJDERNA AV DEN STORA OMVÄLVNINGEN I BYN

Ingen reform har så direkt och så genomgripande påverkat förhållandena på landsbygden som riksdagens Skiftesstadga från år 1827, vilken innebar att ett hemman som Vallsjöbol blev föremål för Laga skifte.

Innan vi tar itu med Laga skiftes- förrättningen i Vallsjöbol ska vi emellertid för tredje (och sista) gången i denna berättelse göra en utblick mot Europa, nu under adertonhundralets första hälft.

Den franske kejsaren Napoleon gick ordentligt på pumpen när han försökte invadera Ryssland år 1812 (jämför den storhetsvansinnige Karl XII nära nog hundra år tidigare). Efter fredskongressen i Wien 1814- 15 såg Europa ut så här:

sökanden önskade att skiftet skulle verkställas, varpå Anders Larsson, vilkens äganderätt till 1/6 i Vallsjöbol ingen kunde bestrida, yrkade att förrättningen måtte pågå, i anledning varav och med vidare stöd av 12 § 3 kap. av Kungliga Skiftesstadgan, förrättningen kommer att i laga ordning fortsätta.

På av undertecknad lantmätare gjord förfrågan huruvida någon karta över samfälligheten vore att tillgå, framlämnades en av Joh. Jungström år 1813 upprättad karta över Vallsjöbol, vilken yrkades måtte vid delningen begagnas, i anledning varav undersökning på marken verkställdes, varvid befanns att en skillnadslinje i Nolgärdet, vilken efter kartan skulle innehålla i längd 380 alnar, på marken var 394 alnar och då härtill kommer att en mängd nyodlingar blivit verkställda sedan kartan upprättades, kunde densamma vid det skeende skiftet ej begagnas. I anledning därav kommer ny mätning att verkställas, vartill delägarna skola tillsläppa arbetsmanskap i mån av hemmantal.

Inga tvister om rågångarnas rätta sträckning mot angränsande var att anföra från någondera sidan, utan kommer rågångarna att upptagas på så sätt den förut åberopade kartan visar och dels som stående hägnader och andra skillnadsmärken antyder.

På ämbetets vägnar /J. E. Gyllenspetz

Förestående uppläst och erkänt: Anderias Gustafsson Eric Pettersson Anders Larsson Carl Carlsson Carl Larsson

Såsom godemän underteckna: Magnus Magnusson Anders Trogen

ÅR 1845 DEN 22 JULI

Sammanträdde åter med undertecknad lantmätare, godemännen Anders Trogen och Olof Olofsson i Kjelltorp, mot vilken senare, vilken ej förr vid förrättningen biträtt, inget jäv var att anföra, tillika med förut antecknade delägare, utom Anders Carlsson och hans dotter Inga Sophia, av vilka Anderias Gustafsson sedan förra sammanträdet köpt deras ägande 1/6 andel.

Del av Laga skiftes- kartan.

Sedan mätningen nu blivit verkställd och karta över ägorna upprättad, förevisades densamma för delägarna, varefter följande frågor förekom till avgörande.

I protokollet läser vi vidare att det verkställdes ägobyte med Mossebo (redovisas längre fram). Alla ägare skulle framdeles ha tillgång till ett sandtag vid Prästvågen, en gatugård till skogen, tre källor och vinterväg till skogen. Det bestämdes också att utskogen skulle klassas som avrösningsjord, medan hemskogen och utängarna skulle vara inrösningsjord.

Anmärkning: Avrösningsjord, mark som bedömdes vara obrukbar.

Resten av dagen och ytterligare en dag ägnades åt ägogradering i närvaro av alla intressenter, varefter lantmätaren kallade till sammanträde på det vanliga stället den tredje dagen (24 juli). Det vanliga stället, skriver Gyllenspetz. Vilket var det? Någon egentlig samlingslokal fanns inte i Vallsjöbol, så det må väl ha varit hemma hos någon av hemmansägarna.

ÅR 1845 DEN 24 JULI

Närvarande: Förut antecknade.

Anderias Gustafsson anmälde att han sedan förra sammanträdet sålt till sin fader, Gustaf Svensson i Kulla, den 1/6- del han förut köpt av Anderias Carlsson och anmälde sig Gustaf Svensson som ägare och anhöll att som sådan bliva i protokollet antecknad.

Den verkställda graderingen upplästes och justerades och var ingen anmärkning mot densamma.

Lantmätare och godemän, åtföljda av delägarna, tog hemmanets åbyggnader i ögnasikte och uppskattades flyttningkostnaden på sätt närslutna handling Litt. D visar – för att därefter kunna tillämpa utflyttningsskyldigheten, alldenstund byns sammanbyggda läge gör utflyttning nödvändig.

Några reflexioner, innan vi fortsätter med protokollet från sammanträdet den 24 juli 1845: I inledningen av detta kapitel beskrev jag Laga skiftet som en STOR OMVÄLVNING. Och visst var det revolutionerande saker som skedde på 1840- talet.

Under tre sekel hade det successivt byggts upp en kärna av hus av alla de slag mitt i Vallsjöbol och dessa hus låg tätt, tätt tillsammans. Den stora eldsvådan år 1759 hade ju gått hårt åt byggnaderna, men nya hade byggts upp på samma ställe – och lika tätt som tidigare.

Hela rasket ska inte rivas nu i mitten av 1800- talet, men många hus ska bort. Visserligen inte så långt bort men i alla fall bort från byns nav. Kanske är det en något djärv tanke: jag sitter här och tänker på August Strindbergs berömda (och tyvärr rätt så sönder- citerade) dikt:

ESPLANADSYSTEMET

Där gamla kåkar stodo tätt / Och skymde ljuset för varandra /

Dit sågs en dag med stång och spett / En skara ungfolk muntert vandra. /

Och snart i sky / Stod damm och boss, / Då plank och läkt / De bröto loss. /

Det murkna trät, / Så torrt som snus, / Det virvlar om / Med kalk och grus. /
 Och hackan högg / Och stängen bröt / Och väggen föll För kraftig stöt. /
 / Och skrapan rev / Och tången nöp, / Att taket föll / Och skorsten stöp. /
 Från kåk till kåk / Man sig beger / Från syll till ås / Allt brytes ner. /
 En gammal man går där förbi / Och ser med häpnad hur man river. /
 Han stannar; tyckes ledsen bli, / När bland ruinerna han kliver. /
 "Vad skall ni bygga här min vän? / Skall här bli nya Villastaden?" /
 "Här skall ej byggas upp igen; / Här röjes blott för Esplanaden!" /
 " Ha! Tidens sed: att riva hus! / Men bygga upp? /
 Det är förskräckligt!" / "Här rivs för att få luft och ljus; /
 Är kanske inte det tillräckligt?" /

Jo, jag är väl medveten om att min tanke är fel ur flera synvinklar. Strindberg skriver om huvudstaden, där det rivs för att bygga esplanader och den här dikten är skriven ett halvsekel efter den stora omvälvningen i Vallsjöbol – men kanske är ändå de underliggande tankarna om förändringar, nytänkande och generationsmotsättningar inte så dumma i sammanhanget. Man kan gott tänka sig att de äldre Vallsjöbolsborna kände bekymmer och såg stora svårigheter på grund av det Laga skiftet, medan de yngre såg möjligheter tack vare nyordningen.

Behöver jag säga att jag gillar den där dikten? Förlåt avbrottet – nu ska vi läsa protokoll igen.

1. Samtliga delägarna kom överens om att den, vilken efter skiftet erhåller mer åker än han förut innehaft, skall därför erlägga till den som erhåller mindre än han förut innehaft, i odlingsgödsel och spannmålsersättning fyratio (40) riksdaler tunnlandet i ett för allt. Penningarna skola utbetalas på trenne år, 1/3- del årligen, räknat från tillträdet. Första inbetalningen erlägges genast vid tillträdet och de övriga vid samma tid de nästföljande åren.
2. Den som erhåller, efter skiftet, sådan mark som är uppbruten, utan att vara i ordning till sådd, skall därför erlägga till den som förut innehaft samma mark – en skilling famnen, vilka skola erläggas genast vid tillträdet,
3. Om planläggningen blev följande beslutat: 1/12 Carl Carlsson utflyttar till Himmelskogsängen; andra skiftet erhålles i Släntebergsängen, såvida ej Himmelskogsängen räcker.1/12.
4. Carl Larsson utflyttar i norr och erhåller 2:a skiftet i Hemskogen och Lillängen 1/6 Anders Larsson bor kvar och erhåller i Nolgärdet och Nolängen samt Hemskogen - 2:a skiftet i Slänteberget.
5. 1/6 Gustaf Svensson bor kvar och erhåller (jord) på båda sidor tomterna – 2:a skiftet i Slänteberget.
6. 1/6 Anders Olofsson bor kvar och erhåller (jord) på båda sidor tomterna – 2:a skiftet i Slänteberget.

7. 1/6 Erik Persson och 1/6 Anderias Gustafsson utflyttar söder om Anders Olofsson – 2:a skiftet i Slänteberget.'

Lottkastning verkställes vid nästa sammanträde.

Utskogen, som kommer att utgöra 3: e skiftet, delas i sjättedelar, med skifteslinjerna i nordvästlig och sydöstlig riktning och verkställes lottkastning sedan utstakningen blivit verkställd.

Vidare medhans ej denna dag. Samtliga tillsades att åter med undertecknad sammanträda på vanligt ställe, fredagen den 22, nästa augusti, klockan 10, då förrättningen kommer att fortsätta.

På ämbetets vägnar/ J. E. Gyllenspetz.

ÅR 1845 DEN 22 AUGUSTI

Närvarande förut antecknade godemän och delägare.

Sedan protokollet vid förra sammanträdet redan var avslutat verkställde Erik Persson och Anderias Gustafsson lottkastning om lägena i inrösningsjorden, varvid lotterna sålunda utföll, att Anderias Gustafsson erhöll i söder intill Hansatorps ägor och Erik Persson i norr, eller intill Anders Olofssons skiften.

Sedan skiftesplanen nu blivit upprättad och linjerna med blyerts på kartan uppdragna, förevisades densamma för delägarna, varefter följande ändringar begärdes, nämligen: 1/12 Carl Larsson yrkade att skillnaden mellan honom och Anders Larsson måtte ändras så, att han erhöll mer jord i Nolgärdet och finge därför lämna ersättning vid landsvägen. Anders Larsson bemötte detta godvilligt och ansåg även lantmätare och godemän samma ändring ändamålsenlig, i anledning varav densamma genast kommer att verkställas.

Gustaf Svensson yrkade att ändring mellan hans och Anders Larssons skiften måtte verkställas sålunda, att Anders Larsson erhöll del i östra hagen och fick lämna åker i Nolgärdet. Lantmätare och godemän tog det anförda yrkandet i övervägande och fann det skäligt bestämma att ändring skulle verkställas sålunda, att en krök på gatugården, som utgör skillnaden mellan Gustaf Svensson och Anders Larsson, skall göras i tomterna, så att Gustaf Svenssons skifte i åkerjorden blir någorlunda lika brett i båda ändar, varigenom Gustaf Svensson erhåller mer åker. Anders Larsson skall erhålla ersättning för den mistade åkern i Hemsbogen och Lillängen. Gustaf Svenssons yrkande att Anders Larsson skulle erhålla del i östra hagen ansåg lantmätare och godemän sig ej kunna bevilja, dels därför att Anders Larsson därigenom skulle erhålla en oformlig figur och dels därför att en onödig hägnad av omkring 500 alnar skulle uppstå.

Alldenstund Himmelskogsängen blev för stor för den dit utflyttade 1/12- delen, har 1/12 Carl Larsson blivit tilldelad återstoden, omkring ett uppskattat tunnland såsom det 2:a skiftet. Carl Larsson yrkade att samma skifte måtte utläggas i norra änden av ängen, under tillägg att, om detta beviljades honom, han skulle själv föranstalta om

väg till detsamma. Lantmätare och godemän tog på marken närmare kännedom om förhållandet och kunde ej annat än Carl Larssons yrkande bevilja, helst som den så kallade Prästvågen går strax förbi norra änden av samma äng, varigenom Carl Larsson ej kan anses utestängd från sitt skifte därstädes.

Utstakningen och rörläggningen på marken verkställdes härefter i delägares och godemäns närvaro på sätt författningarna föreskriva. Utstakningen fortsattes den 23 och 25 samt slöts den 26 augusti samma år. Samtliga delägarna tillsades att genast med undertecknad sammanträda och förrättningen fortsätta,

Skogslotter,

ÅR 1845 DEN 26 AUGUSTI

Samtliga delägare kom överens om att betet i storskogen skulle efter skiftet begagnas gemensamt. Om något fall kommer att huggas på samma skog får detsamma ej vara inhägnat mer än tre år, räknat från inhägnaden. De olovliga inkräkningarna på intäkterna i skogen utlägges även genast till allmänt bete. *Krut-Olles intäkt är dock härifrån undantagen.* Det olovliga i Långkärret, 2 tunnland och 23 kappland, utlägges på innehavarens medgivande i södra änden av intäkten samt det olovliga Visjökärret, 2 tunnland och 8 kappland, även, med vederbörandes medgivande, i norra änden av samma intäkt.

Sedan skogslikviden på storskogen blivit bestämd, särskilt på varje lott, verkställdes lottkastning, vilken utföll sålunda: 1/6 Carl Larsson och Carl Carlsson erhöll nr 1 och 11, 1/6 Eric Persson nr 2 och 12, 1/6 Anderias Gustafsson nr 3 och 8, 1/6 Anders Larsson nr 4 och 7, 1/6 Anders Olofsson nr 5 och 10 och 1/6 Gustaf Svensson nr 6 och 9. Skogslikviden bestämdes sålunda: Anderias Gustafsson lämnar till Anders Olofsson åtta timmerstockar samt till Gustaf Svensson fyra dito. Varje stock skall hålla i längd 14 alnar och vara minst sju tum i topp, samt erläggas på tre år, räknat från tillträdet.

Den över Kavelbros hage uttagna fädreven skulle, med vederbörandes medgivande, flyttas från Mossebo ägor, över Kavelbrons skog till Vallsjöbols skog.

Lottkastning emellan 1/12 Carl Carlsson och 1/12 Carl Larsson om skiftena i storskogen verkställdes sålunda: Carl Larsson erhöll i öster och erligger till Carl Carlsson en tolfte timmer av samma dimensioner och inom samma tid som tidigare bestämts (Anderias Gustafsson till Gustaf Svensson).

Utflyttningshjälp av allmänna medel får förrättningsmannen och godemän vördsammast föreslå måtte få utgå, beräknad efter två riksdaler banko (per) tunnland äng och odlingsmark samt en riksdaler banko (per) tunnland åker.

Anderias Gustafsson yrkade att ändring måtte göras på hans skifte i inägorna, på så sätt att han erhöll mer åker och mindre i den så kallade Småängen. Lantmätare och godemän tog yrkandet i övervägande och fann ej skäl till annat än densamma bevilja, helst de flesta delägarna icke hade något däremot att anmärka och dessutom, genom denna ändring, åkerjorden kommer att bliva mera jämnt fördelad på lotterna, emedan jämkningen egentligen kommer att röra Anders Larssons skifte, genom frångående av åker, varav han nu erhållit nära tre tunnland mer än han förut innehaft.

Vidare medhans ej denna gång utan tillsades samtliga att åter med undertecknad sammanträda på vanligt ställe nästa måndag, den 1:a september, kl. 10.00 f. m. då förrättningen kommer att fortsättas.

På ämbetets vägnar/ J. E. Gyllenspetz.

ÅR 1845 DEN 1 - 2 SEPTEMBER

Den tidigare bestämda ändringen (Anderias Gustafssons/ Anders Larssons jord) utstakades på marken, varefter skillnadsstenar nedsattes i alla ändpunkter och krökar samt utliggare vid var 100-e aln. Utstakningen fortsattes hela denna och slöts påföljande dag, varefter samtliga tillsades att åter genast sammanträda.

De 29 ½ kappland som är beviljade till intäkten Enebacken utlades på vederbörandes gjorda begäran i en formlig figur omkring åbyggnaderna till samma intäkt.

Lottkastning om lägena i Slänteberget verkställdes sålunda: 1/6 Gustaf Svensson erhöll i öster, därefter 1/6 Eric Persson, därefter 1/6 Anders Larsson, därefter 1/6 Anders Olofsson och därefter i väster 1/6 Anderias Gustafsson. Lövskogsersättningen i Slänteberget uppgjordes sålunda: Gustaf Svensson erhåller femton tjog löv av Erik Persson. Anderias Gustafsson erhåller fem tjog löv av Anders Larsson samt femtio tjog dito av Anders Olofsson. All barrskog i Slänteberget begagnas gemensamt.

Den tidigare bestämda odlings- och gödselersättningen på sätt Litt. E visar: den tidigare bestämda ersättningen för sådan mark som är uppbruten, utan att vara i ordning till sådd, uträknades sålunda: Carl Carlsson lämnar till Eric Persson, för 243 kvadratfamnar, 5 riksdaler och 3 shilling, dito till Anders Olofsson, för 146 kvadratfamnar, 3 riksdaler och 2 shilling och Gustaf Svensson lämnar till Eric Persson, för 194 kvadratfamnar, 4 riksdaler och 2 shilling.

Utflyttningshjälpen, såväl av allmänna medel som av delägarna själva, uträknades på sätt Litt. F visar.

Delägarna kom överens om att de godvilligt sinsemellan skulle göra upp om all löv- och skogsersättning i inrösningsjorden.

De utflyttade åbyggnaderna skola vara från gamla platserna avhämtade inom fyra år, räknat från tillträdet. De utflyttade äger, enligt överenskommelse, att i fyra år efter tillträdet, mot erläggande av tolv shilling banko, behålla ett kålgårdsland i sina gamla kålgårdar.

Delägarnas andel i utflyttningshjälpen erlägges hälften när husen rivs och andra hälften när de är uppsatta.

I hö- ersättning skall Gustaf Svensson erlägga femtiofyra pund och Anders Larsson aderton pund, vilka tages av tomterna. Härav erhåller Erik Persson hälften och Anderias Gustafsson hälften. Ersättningen skall utgå i trenne år, en tredjedel årligen.

Om tiden för tillträdet kunde delägarna ej samsas, i anledning varav undertecknad skiftesman underrättade samtliga, att enligt 15 kapitlet, 1 § i Kungliga Skiftesstadgan, tillträdet skall ske efter sextio dagar, räknat från denna dag, såvida inga klagomål över skiftet bliver anförda.

Hägnadsdelning yrkade delägarna måtte verkställas så snart skiftet vunnit laga kraft.

Arvodesräkningen företeddes och beslöts att beloppet skulle utgå på sätt densamma visar.

Avskrift av handlingarna skola förvaras, enligt överenskommelse, hos Anders Larsson. Undertecknad förrättningsman förklarade härmed skiftet slutat, och hänvisades den missnöjde att anförda klagomål hos herr ordföranden i Ägodelningsrätten inom sextio dagar, räknat från den dag avskrift av handlingarna emottages.

På ämbetets vägnar/ J. E. Gyllenspetz. (Övrigas underskrifter).

LITT. A

Min myndlings fader Anders Carlsson i Vallsjöbol varder härigenom befullmäktigad utföra eller bevaka min rätt vid Laga skiftet av hemmanet Vallsjöbol som kommer att börja den 5:e denna månad, hållande jag för gott vad detta mitt ombud häri lagligen gör och låter, försäkras Backgården den 2:e november 1844

Carl Svensson - Förmyndare

Till vittne: Anders Olofsson i Vallsjöbol Jan Petter Bengtsson i Hansatorp

LITT. B

Vice kommissionslantmätare J. E. Gyllenspetz varder härmed förordnad att nedannämnda skifte i laga ordning förrätta och varde emellertid delägarna i skifteslaget förbjudna, vid 3 riksdaler och 16 shilling banko och skadans ersättande, att nyttja den till skifte ifrågakommande skog till försäljning innan delning därav och tillträde av lotterna skett, vilket förbud bör genom Lantmätarens föranstaltande kungöras från predikstolen i den församlingskyrka där skifteslaget är beläget, på samma gång som kungörelsen om förrättningens påbörjande. Lantmätaren bör skyndsamt hitsända bevis över mottagande av detta förordnande. Marieholm Landskansliet – ut supra - på landshövdingämbetets vägnar

W. Hedenstierna   C. Lundberg

Hos Konungens Befallningshavande får jag ödmjukast anhålla om förordnande för herr vice kommissions- lantmätaren J. E. Gyllenspetz att verkställa Laga skifte i alla ägorna till 1 mantal Vallsjöbol i Vadsbo härad och Finnerödja socken, under tillkännagivande att skog kommer ifråga. Uppgift på delägarna får jag vördsamt bifoga.

Carl Larsson – ägare av 1/12 mantal.

LITT. C FÖRENING

1. Emellan oss undertecknade delägare i Vallsjöbol har nedanstående dag förening i följande punkter blivit träffad, nämligen Ägobyte mot Mossebo verkställes med delägarnas i Mossebo samtycke sålunda att en fädrev uttages genom Mossebo ägor, från hörnet av Vallsjöbols hage där Mossebovägen ansluter, varför vederlag lämnas i samma hage intill Mossebo ägor.
2. Hemmantalet bliver delningsgrunden såväl i av- som insöndringsjorden.
3. Undantag från skiftning (gemensamma tillgångar): Sandtäkt, på båda sidor om Prästvågen, ävensom på båda sidor av Mossebovägen, mellan närmaste gärdesgårdar till nämnda vägar. En gatugård till tio alnars bredd från gamla gatugården till Eric Perssons tomter, till skogen. Lokällan vid Anderias Gustafsons och Anders Larssons ladugårdar samt tvenne källor vid Eric Perssons tomter, en på vardera sidan om gatugården. Den vanliga vintervågen, ifrån skogen till Prästvågen, äga vi efter skiftet att utan ersättning vintertiden begagna, över vilkens skifte samma väg kommer att gå.

Vallsjöbol den 22 juli 1845

Anders Olofsson   Andersias   Gustafsson   Gustaf   Svensson   Anders   Larsson   Carl
Larsson   Erik Persson

Underskrifternas riktighet styrka, närvarande:
Olof Olofsson   Anders Trogen

En fundering av Hans- Owe:

Hur många stenrösen har Lantmätare Gyllenspetz ritat in på sin karta över Vallsjöbol?

Hans- Owe påminner om att det fortfarande vid tiden för Laga skiftet fanns mängder av odlingsrösen på Vallsjöbols åkerlappar. Det var först därefter som bönderna på allvar började bygga stenmurar av odlingsrösenas stenar och alla nya bumlingar som ständigt syntes växa upp ur jorden. Dessa stenmurar ersatte i viss mån gärdesgårdarna och de fungerade dessutom som dränering på sank mark. Än i dag ligger stenmurarna lika spikraka som då och minner om de gamla jordbrukarnas idoga bemödanden.

Jämför Kavlebrons marker, där stenrösen låg kvar under hela 1900- talet (och förmodligen allt framgent).

Många odlingsrösen i Vallsjöbol.

GÅRDARNA I VALLSJÖBOL

Här följer sammanställningar över fastigheterna i Vallsjöbol var för sig. Tillgången på faktaunderlag, bilder och annat material skiftar, men ambitionen är att ge en översiktlig bild av utvecklingen, från tiden för Laga skiftet och fram mot millennieskiftet 1900/ 2000.

Del två börjar med rubriken ovan. Detta är del ett och den slutar här.

Mariestad 3 oktober 2021 / Alf